

КИЧИК КОРХОНАЛАР БИЗНЕС-РЕЖАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ЖАРАЁНИНИ БУЛУТЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Абдуллаева Ирода Махмуджановна

Рақамли иқтисодиёт ва ахборот технологиялари кафедраси доценти

E-mail: i.abdullayeva@tsue.uz

Хашимова Дилёра Пахритдиновна

Рақамли иқтисодиёт ва ахборот технологиялари кафедраси катта ўқитувчиси

E-mail: hdiyora72@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада булутли технологияларда, хусусан хизмат сифатида дастурий таъминотдан (онлайн ресурслардан) кичик корхоналар бизнес-режасини шакллантириш жараёнида фойдаланиш масалалари кўриб чиқилган. Шунингдек, бугунги кунда кенг тарқалган “Bplans”, “E-planificator”, “BPE24”, “BP-Start”, АОС «ВиртБи-План» онлайн ресурсларни таҳлили келтирилган.

Калит сўзлар: Бизнес режа, булутли технология, онлайн ресурс, Интернет, компьютер, веб-сайт, дастур, график, чизма.

Abstract: This article discusses the use of cloud technologies, in particular software tools as a service (online resources) for the formation of a business plan for small enterprises. It also provides an analysis of the currently widespread online resources such as “Bplans”, “E-planificator”, “BPE24”, “BP-Start”, AOS “VirtBi-Plan”.

Keywords: business plan, cloud technology, Internet resource, Internet, computer, site, software, graphics, graphics.

Кириш

Тадбиркорликнинг муваффақиятли амалга оширилиши кун жиҳатдан илмий асосланган, чуқур иқтисодий таҳлил натижалари негизида ишлаб чиқилган стратегия (мақсад)га боғлиқдир. Корхонанинг аниқ бир мақсадлари ва истиқболларини маълум бир даврга ифодоловчи ҳужжат «бизнес режа» ҳисобланади. У мақсадни ифодалабгина қолмай, балки, бизнес муваффақияти кафолати ҳамдир.

Бизнес режа у бошқарувчига танглик ҳолатларини тўғри баҳолаш имконини беради ва ундан олиб чиқиб кетиш йўллари кўрсатади. Бу, ўз навбатида, бошқарув самарадорлигининг ортисини таъминлайди. Қўшимча маълумот келиб тушиши ва маълум тажрибага эга бўлиш билан мақсад ва вазифа мосланиб олинади. Бизнес режанинг бош мақсади - корхонанинг кўзлаган мақсадига эришиши, режа-иқтисод бўлими ходимларига ва сармоядорларга танланган йўлнинг мақсадга мувофиқлигини кўрсатиб беришдир.

Демак, бизнес режа тадбиркорларнинг иш курали бўлиб, ривожланаётган корхоналар фаолиятида катта аҳамиятга эга. Бизнес режа ҳақида гап юритишдан олдин бизнесни баҳолаш катта аҳамият касб этади. Шунинг учун корхоналарнинг бизнес режасини тузиш жараёнида ахборот-коммуникация технологиялардан самарали фойдаланиш масаласи долзарб масалалар қаторига киради.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 24 январь кuni Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномасида таъкидлаганидек, “Тараққиётга эришиш учун рақамли билимлар ва замонавий ахборот технологияларини эгаллашимиз зарур ва шарт. Бу бизга юксалишнинг энг қисқа йўлидан бориш имкониятини беради. Зеро, бугун дунёда барча соҳаларга ахборот технологиялари чуқур кириб бормоқда.

Рақамли технологиялар нафақат маҳсулот ва хизматлар сифатини оширади, ортиқча харажатларни камайтиради. Шу билан бирга, мени жуда қаттиқ ташвишга соладиган ва безовта қиладиган энг оғир иллат – коррупция балосини йўқотишда ҳам улар самарали воситадир. Буни барчамиз теран англаб олишимиз даркор” [1].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ахборот технологиялари ва коммуникациялари соҳасини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўрисида» 2018 йил 19 февралдаги ПФ-5349-сонли Фармонида таъкидланганидек, “Мамлакатда замонавий ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш, электрон давлат хизматларини кўрсатишнинг яхлит тизимини яратиш, давлат органларининг аҳоли билан мулоқот қилишининг янги механизмларини жорий этиш юзасидан изчил иш олиб борилмоқда” [2].

Рақамли иқтисодиёт шароитида дастурий пакетлардан ташқари, бизнес режани ишлаб чиқиш учун булутли технологиялардан ҳам фойдаланиш катта самара беради деб таъкидлаш лозим. Бундан ташқари, дастурий таъминот пакетлари кичик бизнес учун жуда қиммат.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Академик С.С.Ғуломов булутли технологияларга қуйидагича таъриф берган: “булутли технологиялар – бу компьютер ресурсларини Интернетдан фойдаланувчига сўров бўйича (on demand) онлайн-сервис сифатида тақдим эта оладиган маълумотларни қайта ишлаш технологияларидир. Шунини ҳам айтиш зарурки, булутли технологиялар вужудга келадиган рақамли иқтисодиёт пойдеворида улкан ҳисса қўшган ва қўшаяпти. Бу ҳисса фақатгина технологик таркибий қисмлар билан чегараланмайди, балки иқтисодий ва ғоявий таркибий қисмларни ҳам ўз ичига қамраб олади. Булутли технологиялар ривожланиши, масалан, талаб бўйича ишлаб чиқариш (production on-demand), хизмат сифатидаги дастурий таъминот (software as a service) каби келажак бизнес-моделларининг аксарияти учун асосий ғояга ва кўплаб иқтисодий ўзаро алоқалар учун тамойилга айланадиган тушунчалар пайдо бўлишига олиб келди” [3]. Ушбу мақолада хизмат сифатида дастурий таъминотдан (онлайн ресурслардан) кичик корхоналар бизнес-режасини шакллантириш жараёнида фойдаланиш масалалари кўриб чиқилган.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда биз бугунги кунда кенг тарқалган онлайн ресурсларни таҳлил қиламиз.

1) “Bplans” бизнесменлар ва стартапперлар учун хорижий ресурсдир.

“Bplans” бепул бизнес режаларнинг энг катта тўпламини ўз ичига олади. Бизнесни яхшироқ бошқаришга ёрдам берадиган фойдали воситалар ва қўлланмалар мавжуд. “Bplans” режалаштириш, интерактив воситалар ва калькуляторлар бўйича амалий тавсияларни ўз ичига олади ва бизнесни ривожлантиришга ёрдам берувчи кунлик маслаҳатлар чоп этади.

Ресурсда бизнес режа жадвалини юклаб олиш, уни тайёрлаш учун қисқача қўлланма билан танишиш ёки онлайн ишлаш мумкин. Агар корхона ходими режа тузишни хоҳласа, унда у учун бу ишни қиладиган одамни топиш мумкин – фақат унинг формасини тўлдириш керак. Демак, молиявий моделни ишлаб чиқиш имкони мавжуд [6].

Таҳлил ва натижалар

1-жадвалда “Bplans” онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари келтирилган.

1-жадвал

“Bplans” онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари¹

Афзалликлари	Камчиликлари
Бизнес-режаларнинг текин намуналарини катта тўплами, маслаҳат ва қўлланмалар кўплиги	Хизмат бутунлай инглиз тилида
Мутахассисларга тайёр бизнес режани буюртма қилса бўлади	

2) “E-planificator” – бу бизнесни режалаштириш ва молиявий моделлаштиришда ахборотни киритиш ва чиқариш жараёнини иложи борича соддалаштирадиган ва кириш шакллари ишлатиб, ҳақиқий замонавий корхона фаолиятдан келиб чиқадиган иқтисодий жараёнларнинг аксариятини тавсифлаш учун мўлжалланган дастур ҳисобланади.

“E-planificator” веб-сайт кўринишида амалга оширилади, унинг ёпиқ қисмида жойлашган 85 варақли шахсий кабинетда ихтиёрий мураккаблик даражасидаги бизнес режалар яратиши мумкин.

Дастур дизайнернинг принципи асосида ишлайди: Сиз ўзингиз таклиф қилаётган нарсаларингиздан бизнес режангизни танлайсиз. Зарур деб ҳисоблаган элементлар бизнес режага тушади, кераксиз элементлар тушмайди. Шахсий ҳисобда қўйидагиларни амалга оширишингиз мумкин:

✓ бир вақтнинг ўзида иккита бизнес-режани ишлаб чиқиш, зарурат туғилганда уларни алмаштириш;

✓ амалдаги иншоотларни шахсий ҳисобнинг ҳар бир саҳифасида жойлашган назарий ҳисоблар билан солиштириш;

✓ янги корхоналар учун молиявий моделларни яратиш ёки мавжуд корхоналарнинг янги лойиҳаларини яратиш, бир марталик хатти-ҳаракатларнинг самарадорлигини ҳисоблаш - масалан, дастурий таъминотни харид қилиш ёки янги бўлинма яратиш, тегишли ҳисобот шакллари олиб ташлаш билан жорий ёки кейинги йил учун молиявий натижаларни прогноз қилиш;

✓ бухгалтерия ҳисоботини кўриш,

✓ танланган асосий валютада қиймат кўрсаткичларини киритиш, шунингдек асосий валютага нисбатан ставкалар ўрнатилиши ва мослаштирилиши мумкин бўлган олти қўшимча валютада киритиш;

Маълумотлар киритилган ҳар бир шаклда пул бирлигида ифодаланган,

¹ ВиртБи-План [Электронный ресурс]. URL: <https://lp.virtbiplan.ru>

Конструктор сизнинг лойиҳангизнинг асосий валютасини унинг ўлчамини ҳисобга олган ҳолда айтиб беради;

✓ лойиҳага йигирматагача маҳсулот, хизмат, маҳсулот (ёки маҳсулот гуруҳи / хизматлар / товарлар гуруҳи) га қадар қўшиш мумкин, уларнинг ҳар бири учун ҚҚС миқдорини, акциз ва нархлаш усулингизни белгилаш мумкин;

✓ хавфларнинг тўртта турига қадар бир вақтнинг ўзида моддийлаштиришнинг асосий лойиҳа кўрсаткичларига таъсирини таҳлил қилиш: талабнинг ортиқча қийматини ёқотиш хавфи, мажбурий нархларни пасайтириш хавфи, кам сарф-харажатлар ва тўловларни кечиктириш хавфи;

✓ бир неча юз жадвал ва диаграммалар тузиш, жумладан, Гант диаграммасини;

✓ тайёрланган бизнес режасини Word форматида юклаб олиш; Word ҳужжати доимо PDF ёки бошқа мавжуд форматга сақланиши мумкин. Кейинги иш учун бизнес режа жадваллари қўшимча равишда Excel ёки Word форматларида сақланади [8].

2-жадвалда "E-planificator" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари келтирилган.

2-жадвал

"E-planificator" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари²

Афзалликлари	Камчиликлари
Конструктор шаклида ишлаб чиқилган – бизнес-режа элементларини ўзингиз танлашингиз мумкин	Лойиҳа устидан биргалиқда ишлаш мумкин эмас
200-300 саҳифага қадар тўлиқ бизнес-режани ишлаб чиқиш мумкин	
Бир вақтнинг ўзида 12та бизнес-режа устидан ишлаш мумкин	

3) "BPE24" - бизнес-режаларни яратишдан иборат бўлган онлайн (булут) хизмат (SaaS). Оддий дастурлардан фарқли ўлароқ, хизмат компьютерда ўрнатишни талаб қилмайди ва у билан ишлаш учун фақат интернетга кириш керак. Хизмат суткада 24 соат ишлайди, шунинг у шундай номга эга.

"BPE24" - керакли натижага қадамма қадам бориш, нима қилиш кераклигини кўрсатиб бериш ва зарур бўлганда ёрдам бериш учун яратилган хизматдир. Хизмат билан ишлаш учун рўйхатдан ўтиш керак, шундан кейин дарҳол ишни бошлаш мумкин.

Келажакда, "BPE24" дан фойдаланиш учун фақат start.bpe24.com сайтида жойлашган хизматга кириш саҳифасига киришингиз керак, фойдаланувчи номи ва паролни белгилаб, ундан кейин лойиҳалар билан ишлашни бошлашингиз мумкин. Барча лойиҳалар ҳисоб қайдномасида сақланади, уларни жўнатиш, йўқ қилиш, яратиш, турли форматларга экспорт қилиш ва бошқа амалларни бажариш мумкин.

Хизматда ишлаш принципи жуда оддий ва махсус билим талаб этмайди. Аста-секин режимда маълумотлар яратилган лойиҳаларга киритилади ва асосий менюда "Ҳисоблаш" тугмаси босилади. Якуний қадам - бу лойиҳа тугаллангач (тўлдириладиган бизнес-режа тузиш, охириги қадамнинг Қўшимча менюсидаги "Ҳужжатларнинг

² Plan Business Intelligent product_pbi.html

[Электронный ресурс] URL: <http://softintelligent.com/>

шаклланиши" тугмачасини босинг) билан тўлдирилган тугатилган ҳужжат. Оддий лойиҳани ҳисоблаш вақти бир неча сониядан кўп эмас, лекин ҳисоблаш тезлиги уни сўсайтиришга олиб келадиган кўплаб омилларга таъсир қилиши мумкин. Энг мураккаб ва ресурсларни талаб қилувчи операциялар - сезгирликни таҳлил қилиш ва якуний ҳужжатни PDF форматида экспорт қилишдир.

"BPE24" турли хил фойдаланувчилар гуруҳлари учун мўлжалланган. Ва ишлаб версияларга эга бўлган жуда кўп функцияли воситадир. Бу версия, тариф ва бошқа омилларга боғлиқ. Бизнес режаларини ишлаб чиқиш учун булут хизмати қулайдир, чунки булутда ҳар қандай компьютердан ишлаш мумкин - масалан, уйда режага киришни бошланг ва офисда тугатинг. Тайёрланган ҳужжат PDF форматида юклаб олиш мумкин [10].

3-жадвалда "BPE24" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари келтирилган.

3-жадвал

"BPE24" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари³

Афзалликлари	Камчиликлари
Намуналар, башоратлар мавжуд	Биргаликда ишлаш мумкин эмас
Хавф-хатарларнинг таъсирини таҳлил қилиш мумкин	Ҳужжатни PDF-форматда чиқариш кўп вақтни олади
Лойиҳа қийматини баҳолаш мумкин	

4) "BP-Start" булут технологиясига асосланган дастурдир. Ушбу хизмат билан ишлаш учун учта вариант бор: сиз ўзингизнинг бизнес режангизни тузишингиз, мутахассисдан тайёр олишингиз ёки буюртма беришингиз мумкин. Агар ўзингизнинг бизнес режангизни тузсангиз, қандай бизнес-режа ишлаб чиқилиши кераклиги бўйича танлаш имконияти мавжуд. Сайтда 8 та стандарт мавжуд. Бизнес-режа, молия модели ва қайси маълумотларнинг ошкор этилиши ҳақида қандай фикрларга эга бўлишлари турлича. Тўлдирилган ҳужжат Wordда кўрсатилиши мумкин. Агар хоҳласангиз, ўзингиз жадваллар ва матнни қўшишингиз мумкин [4].

4-жадвалда "BPE24" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари келтирилган.

4-жадвал

"BP-Start" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари⁴

Афзалликлари	Камчиликлари
Бизнес-режани бепул тузиш мумкин	График ва чизмаларни тузиш мумкин эмас
Жадвалларни ўзгартириш, қўшиш мумкин, ҳамда жадвалларга формулалар ёзиш мумкин	
Керак бўлса бизнес-режани мутахассисга буюртма бериш, ёки тайёрини сотиб олиш мумкин	

³ Как составить бизнес-план самому [Электронный ресурс]. URL:<http://coolbusinessideas.info/kak-sostavit-biznes-plan>

⁴ BP-Start [Электронный ресурс]. URL:<http://bp-start.orensau.ru/ru>

5) АОС «ВиртБи-План» - ҳар қандай исталган фойдаланувчига интернетда махсус иқтисодий тренингсиз Интернетда тезкор бизнес режа тузиш имконини берувчи бизнесни режалаштириш услубчиси. Бизнес-режани ишлаб чиқишнинг соддалиги, молиявий модели ва қулайлиги, бизнес ғояларини тезкор баҳолаш бўйича АОС бозорда «ВиртБи-План»га аналог мавжуд эмас.

5-жадвалда "ВиртБи-План" онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари келтирилган.

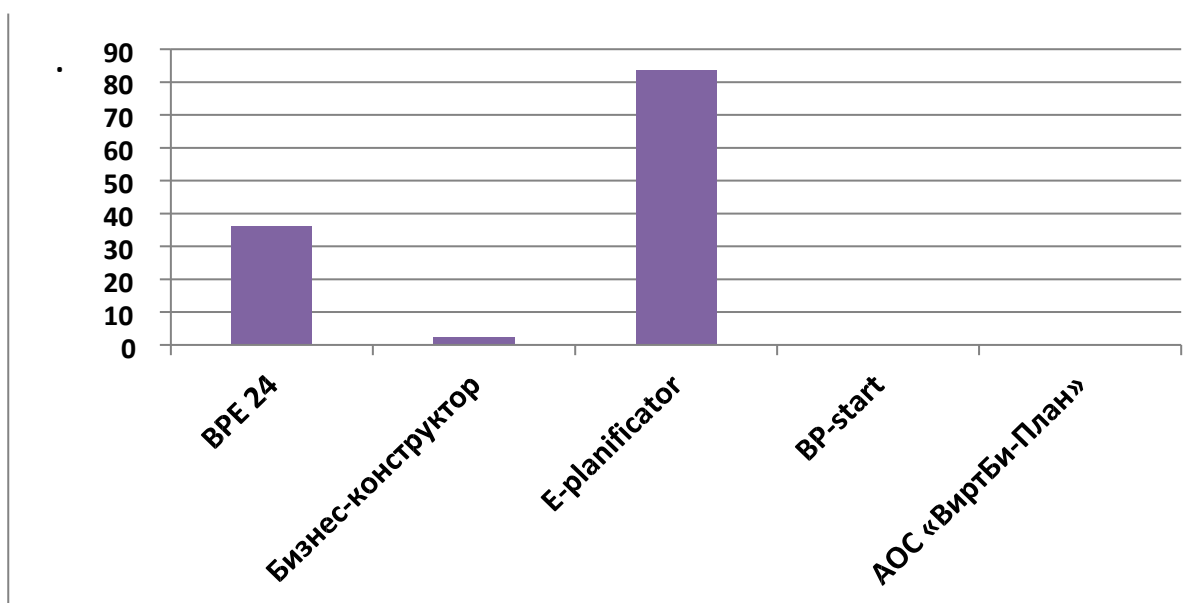
5-жадвал

“ВиртБи-План” онлайн-ресурсининг афзалликлари ва камчиликлари⁵

Афзалликлари	Камчиликлари
Бизнес-режаларни ишлаб чиқиш учун бепул ресурс	График ва чизмаларни тузиш мумкин эмас
Бизнес-режанинг иқтисодий қисми ўзи ҳисобланади, сиздан махсус кўникмаларга эга бўлишни талаб қилмайди	
Интерфейси оддий ва тушунарли	

Интерфейс виртуал экспертларнинг эксперт баҳосини, бизнес-режанинг тузилишини ўз ичига олади. Солиқларни ҳисоблашни мустақил равишда амалга оширувчи интерфейс: NPV (лойиҳанинг соф ҳозирги қиймати), IRR (ички даромад нормаси), PI (инвестицион рентабеллик индекси) каби лойиҳаларнинг молиявий кўрсаткичларини ҳисоблаш, лойиҳа бюджети ва Кэш-Фло ни шакллантиради.

Дастурий таъминот пакетлари билан солиштирганда, онлайн ресурслар арзонроқ, чуқур иқтисодий маълумотларга эга бўлмаган одамни тушуниш осонроқ. 1-расмда бизнес-режалар ва молиявий моделларни ишлаб чиқиш учун онлайн-ресурсларнинг сарф-харажатларини таҳлил қилиш кўрсатилган. Расмдан кўриниб турибдики, энг қимматбаҳо онлайн-ресурс "Eplanificator" бўлиб чиқди, аммо BP-start ва ВиртБи-План мутлақо бепул.

1-расм. Онлайн-ресурсларнинг баҳоси

⁵ ВиртБи-План [Электронный ресурс]. URL: <https://lp.virtbiplan.ru>

Таҳлил шуни кўрсатдики кичик корхоналар бизнес-режани ишлаб чиқиш жараёнини самарадорлиги ошириш учун BP-start ёки ВиртБи-План дастурларидан фойдаланиш мумкин.

Хулоса ва таклифлар

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки корхона бизнес режасини шакллантириш жараёнида булутли технологиялардан фойдаланиш катта самара беради.

Қуйидаги кенг тарқалган онлайн ресурслар мавжуд:

1) "Bplans" бизнесменлар ва стартапперлар учун хорижий ресурсдир. "Bplans" бепул бизнес-режаларнинг энг катта тўпламини ўз ичига олади. Бизнесни яхшироқ бошқаришга ёрдам берадиган фойдали воситалар ва қўлланмалар мавжуд. «Bplans» режалаштириш, интерактив воситалар ва калькуляторлар бўйича амалий тавсияларни ўз ичига олади ва бизнесни ривожлантиришга ёрдам берувчи кунлик маслаҳатлар чоп этади.

2) "E-planificator" - бу бизнесни режалаштириш ва молиявий моделлаштиришда ахборотни киритиш ва чиқариш жараёнини иложи борича соддалаштирадиган ва кириш шакллари ишлатиб, ҳақиқий замонавий корхона фаолиятдан келиб чиқадиган иқтисодий жараёнларнинг аксариятини тавсифлаш учун мўлжалланган дастур.

3) "BPE24" - бизнес-режаларни яратишдан иборат бўлган онлайн (булут) хизмат (SaaS). Оддий дастурлардан фарqli ўлароқ, хизмат компьютерда ўрнатишни талаб қилмайди ва у билан ишлаш учун фақат интернетга кириш керак.

4) "BP-Start" булут технологиясига асосланган дастурдир. Ушбу хизмат билан ишлаш учун учта вариант бор: сиз ўзингизнинг бизнес режангизни тузишингиз, мутахассисдан тайёр олишингиз ёки буюртма беришингиз мумкин. Агар ўзингизнинг бизнес режангизни тузсангиз, қандай бизнес-режа ишлаб чиқилиши кераклиги бўйича танлаш имконияти мавжуд. Сайтда 8 та стандарт мавжуд.

5) АОС «ВиртБи-План» - ҳар қандай исталган фойдаланувчига интернетда махсус иқтисодий тренингсиз Интернетда тезкор бизнес режа тузиш имконини берувчи бизнесни режалаштириш услубчиси. Бизнес-режани ишлаб чиқишнинг соддалиги, молиявий модели ва қулайлиги, бизнес ғояларини тезкор баҳолаш бўйича АОС бозорда «ВиртБи-План»га аналог мавжуд эмас.

Таҳлил шуни кўрсатдики кичик корхоналар бизнес-режани ишлаб чиқиш жараёнини самарадорлиги ошириш учун мутлақо бепул BP-start ёки ВиртБи-План дастурларидан фойдаланиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январда Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномаси.// «Халқ сўзи», 2020 й., 25 январь

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ахборот технологиялари ва коммуникациялари соҳасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 2018 йил 19 февралдаги ПФ-5349-сонли Фармони

3. С.С. Гулямов, Р.Ҳ. Аюпов, О.М. Абдуллаев, Г.Р. Балтабаева. Рақамли иқтисодиётда блокчейн технологиялар. Т.: ТМИ, "Иқтисод-Молия" нашриёти, 2019, 447 бет.

4. Abdullayev, M. (2020). Корпоратив ахборот тизимларини корхоналар бошқарувида самарали жорий қилишнинг ташкилий-иқтисодий жиҳатлари. Архив научных исследований, 1(20). Извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/2267>.

5. BP-Start [Электронный ресурс]. URL:<http://bp-start.orensau.ru/ru>.

6. Plan Business Intelligent [Электронный ресурс]. URL:http://softintelligent.com/product_pbi.html.

7. Plans-b [Электронный ресурс]. URL:<http://plans-b.ru>.

8. Бизнес-план [Электронный ресурс]. URL:<http://biznesplany.blogspot.ru>.

9. Бизнес-план для стартапа. Ресурсы для разработки бизнес-планов онлайн [Электронный ресурс]. URL: <https://freelance.today/financy/biznes-plandlya-startapa-resursy-dlya-razrabotki-biznes-planov-onlayn.html>.

10. ВиртБи-План [Электронный ресурс]. URL:<https://lp.virtbiplan.ru>.

11. Как составить бизнес-план самому [Электронный ресурс]. URL:<http://coolbusinessideas.info/kak-sostavit-biznes-plan>.